



Rzeczpospolita
Polska



Śląskie.

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne



Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020

EWALUACJA WPŁYWU RPO WSL NA LATA 2014-2020 NA REWITALIZACJĘ SPOŁECZNĄ, INFRASTRUKTURALNĄ I GOSPODARCZĄ REGIONU

BROSZURA INFORMACYJNA

LUTY 2021

WYKAZ SKRÓTÓW

CATI	Wspomagany komputerowo wywiad telefoniczny (ang. <i>Computer Assisted Telephone Interview</i>)
CAWI	Wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW (ang. <i>Computer-Assisted Web Interview</i>)
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
LSR	Lokalna Strategia Rozwoju
PROW 2014-2020	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
IZ	Instytucja Zarządzająca
IP	Instytucja Pośrednicząca
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
RIT	Regionalne Inwestycje Terytorialne
LSI	Lokalny System Informatyczny
OP	Oś Priorytetowa
OSI	Obszar Strategicznej Interwencji
PI	Priorytet Inwestycyjny
PR	Program rewitalizacji
RPO WSL	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego
UE	Unia Europejska

CEL I METODOLOGIA BADANIA

Głównym celem badania ewaluacyjnego była ocena wpływu RPO WSL na lata 2014-2020 na rewitalizację społeczną, infrastrukturalną i gospodarczą regionu.

Badaniem objęte zostały projekty realizowane w ramach:

- PI 9i aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie, cel 2: wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne.
- PI 9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich.
- PI innych niż PI 9i cel 2 oraz PI 9b (projekty wynikające z programów rewitalizacji)

Niniejszy raport stanowi odpowiedź na problemy badawcze skupione wokół pięciu głównych celów:

A. Oceny dotychczasowych efektów wsparcia rewitalizacji społecznej, infrastrukturalnej i gospodarczej regionu w ramach RPO WSL w ramach PI 9b i PI 9i cel 2.

B. Oceny czynników oraz mechanizmów wdrażania mających wpływ na realizację interwencji w ramach PI 9i cel 2 oraz PI 9b.

C. Oceny możliwości osiągnięcia założonych w Programie celów przypisanych do wsparcia obszaru rewitalizacji w ramach OP IX (PI 9i cel 2) oraz OP X (PI 9b).

D. Oceny mechanizmów wspierania rewitalizacji w Programie (poza PI 9i cel 2 i PI 9b).

E. Wskazania rozwiązań w zakresie rewitalizacji społecznej, infrastrukturalnej i gospodarczej regionu w perspektywie 2021-2027.

Zakresem badania objęto okres od początku wdrażania RPO WSL 2014-2020 do dnia 23.09.2020 r.

W ramach badania wykorzystano następujące metody badawcze:

- analizę danych zastanych (desk research)
- indywidualne wywiady pogłębione
 - z przedstawicielami IZ RPO WSL 2014-2020
 - z przedstawicielami IP ZIT/RIT RPO WSL 2014-2020
 - z przedstawicielem Europejskiego Banku Inwestycyjnego
 - z przedstawicielem Banku Gospodarstwa Krajowego
 - z przedstawicielami gmin województwa śląskiego, aktywnie działających w obszarze rewitalizacji
 - z ekspertami dziedzinowymi w zakresie rewitalizacji społecznej i infrastrukturalnej
- zogniskowany wywiad grupowy z przedstawicielami IZ RPO WSL 2014-2020 oraz IP ZIT/RIT RPO WSL 2014-2020
- badanie ilościowe CAWI/CATI (mix mode) z beneficjentami projektów
- badanie CATI z uczestnikami projektów
- studia przypadków

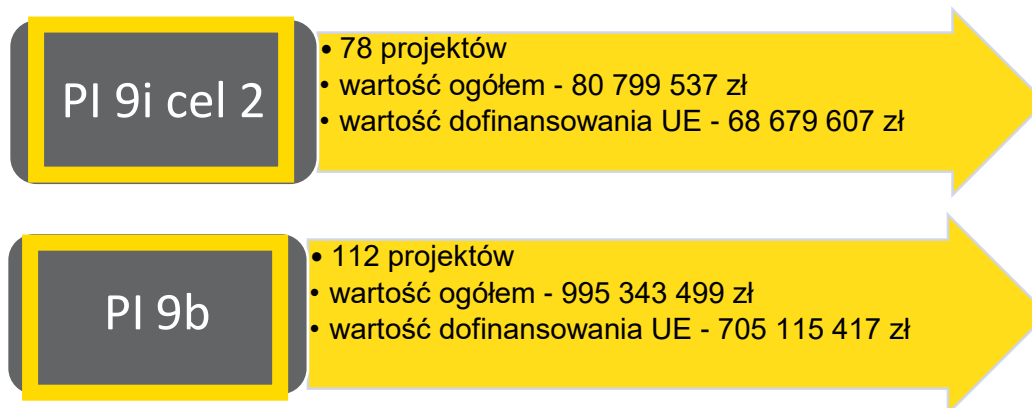
OCENA SKUTECZNOŚCI WSPARCIA

Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 przewiduje wsparcie w zakresie rewitalizacji poprzez interwencję wdrażaną w ramach:

- OP IX Włączenie społeczne, Działanie 9.1 Aktywna integracja (cel 2 PI 9i aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie) – celem interwencji jest wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne;
- OP X Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna, Działanie 10.3 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych oraz Działanie 10.4 Poprawa stanu środowiska miejskiego (PI 9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich) – celem interwencji jest zwiększona aktywizacja społeczno-gospodarcza ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny.

W ramach interwencji realizowane są następujące typy projektów:

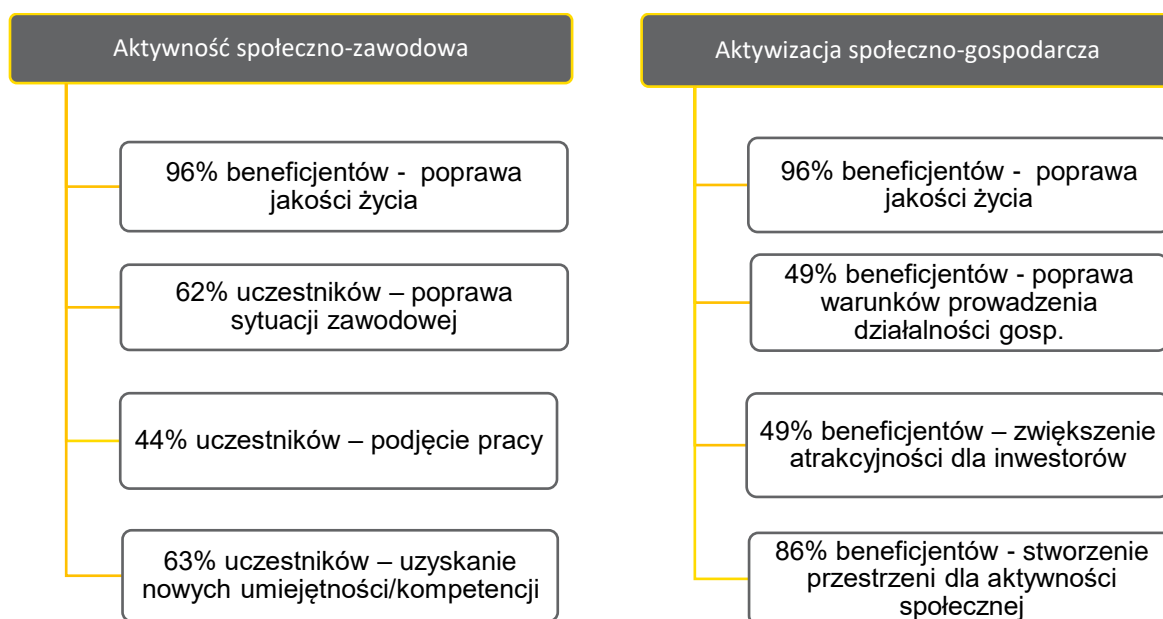
- PI 9i cel 2: (i) Programy na rzecz wzmocnienia potencjału społecznego i zawodowego lokalnych społeczności uwzględniające specyfikę terytorium i zamieszkujących je społeczności z uwzględnieniem działań opartych o samopomoc i wolontariat, środowiskowych, prozatrudnieniowych, edukacyjnych;
- PI 9b: (ii) Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w obiektach przemysłowych/ powojkowych/popegeerowskich/ pokolejowych wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, (iii) Zagospodarowywanie przestrzeni miejskich, w tym roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w obiektach wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, (iv) Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w zdegradowanych budynkach wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia.



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych LSI, stan na 09.11.2020 r.

Ocena skuteczności udzielonego wsparcia w obszarze rewitalizacji wskazuje na wysoki stopień postępu finansowego i rzeczowego we wdrażaniu interwencji. Na podstawie obecnego poziomu wydatkowania środków oraz osiągnięcia wartości docelowych wskaźników programowych w podpisanych umowach należy spodziewać się osiągnięcia wyznaczonych celów i pełnego wykorzystania dostępnej alokacji.

Badanie wykazało, iż zrealizowane projekty przyczyniają się do zwiększenia aktywności społeczno-zawodowej oraz aktywizacji społeczno-gospodarczej mieszkańców obszarów rewitalizacji, o czym świadczą odpowiedzi udzielone przez beneficjentów i uczestników projektów w ramach badania ankietowego oraz opinie wyrażone podczas przeprowadzonych wywiadów. Poprawie ulega zarówno poziom integracji społecznej osób zagrożonych wykluczeniem oraz ich zdolność do wychodzenia z sytuacji kryzysowych, jak również potencjał do podjęcia zatrudnienia, umożliwiającego poprawę ich sytuacji materialnej. Przeprowadzone rozmowy wskazują, że dzięki wdrożonym przedsięwzięciom wyraźnie wzrosła jakość życia mieszkańców na obszarach rewitalizacji, zarówno za sprawą inicjatyw realizowanych w ramach projektów społecznych dofinansowanych z EFS, jak również dzięki inwestycjom o charakterze infrastrukturalnym, w ramach których nadaje się nowe funkcje – społeczne, reprezentatywne, kulturalne, rozrywkowe, gospodarcze i rekreacyjne - zdegradowanym obiektom i przestrzeniom.



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ilościowych z beneficjentami (OP IX n=28, OP X n=57) oraz uczestnikami zakończonych projektów w ramach PI 9i cel 2 (n=322).

Zasięg osiągniętych efektów, z uwagi na skupienie działań na obszarach rewitalizacji, najczęściej ogranicza się do jednego osiedla, dzielnicy czy części gminy, rzadko wykraczając poza jej granice.

OCENA SKUTECZNOŚCI FORMUŁY ZIT/RIT

Postęp rzeczowy wskaźników dedykowanych ZIT/RIT wskazuje na skuteczność zastosowania formuły instrumentów terytorialnych w ramach obszaru rewitalizacji. Poziom osiągnięcia celów wyznaczonych na 2023 r. jest zadowalający w przypadku niemal wszystkich wskaźników w poszczególnych subregionach. Wyjątkiem jest wskaźnik *Liczba środowisk objętych programami aktywności lokalnej* w przypisany do ZIT – podpisane umowy pozwalają na realizację jedynie 33% ustalonej wartości docelowej.

KOMPLEKSOWOŚĆ I POZOSTAŁE EFEKTY UDZIELONEGO WSPARCIA

Projekty rewitalizacyjne wdrażane w ramach PI 9i cel 2 oraz PI 9b łączyły interwencję w różnych sferach, a większość z nich była skoncentrowana na kwestiach społecznych. Władze samorządowe były świadome tego, jaki był pożądanym kierunek działań rewitalizacyjnych w perspektywie finansowej 2014-2020 i często starały się w taki sposób dobierać projekty, aby uzyskać jak najwięcej punktów w procedurze oceny dokonywanej przez ekspertów IZ RPO WSL. Jednocześnie obowiązujące przepisy nie stanowią mocnej zapory dla realizacji projektów, w których nacisk jest położony nie na aspekty społeczne, ale np. techniczne lub funkcjonalno-przestrzenne.

Pozostałe kluczowe efekty udzielonego wsparcia zidentyfikowane w badaniach ilościowych i przeprowadzonych wywiadach:

- rozwój kompetencji miękkich uczestników projektów
- zintensyfikowanie prospołecznej działalności organizacji pozarządowych i lokalnych przedsiębiorców
- zwiększenie funkcjonalności przestrzeni publicznych
- poprawa dostępności miejsc i obiektów dla osób z niepełnosprawnościami
- poprawa estetyki obszarów objętych projektem
- stworzenie stref przyjaznych dzieciom i seniorom

OCENA SYSTEMU WSKAŹNIKÓW

Wskaźniki programowe przypisane do interwencji dotyczącej rewitalizacji należy uznać jako trafnie dobrane i dobrze korespondujące z celami sformułowanymi dla PI 9i cel 2 oraz PI 9b. Pewne trudności z interpretowaniem przez wnioskodawców definicji i sposobu pomiaru wskaźnika na początku obecnej perspektywy finansowej dotyczyły wskaźnika *Liczba środowisk objętych programami aktywności lokalnej* oraz wskaźnika *Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją*. Ewentualnego ujednoczenia w przyszłej perspektywie finansowej wymagać może sposób wyliczania wskaźnika dotyczącego powierzchni objętej rewitalizacją z uwagi na jego niejednoznaczność w odniesieniu do różnego rodzaju działań projektowych oraz częsty brak pozytywnej zależności ze wskaźnikiem *Ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów miejskich*. Rekomenduje się zatem umożliwienie rozliczania powierzchni każdego piętra budynku, na którym prowadzone są działania projektowe, co w pewnym stopniu zapobiegnie niedoszacowaniu wskaźnika, bądź



też ujednoczenie zapisu dla wszystkich projektów w postaci rozliczania powierzchni całej działki, na której prowadzone są prace projektowe lub całego obszaru rewitalizacji. Warto rozważyć także rozdzielenie wskaźnika na powierzchnię budynków/obiektów budowlanych oraz powierzchnię niezabudowaną (np. powierzchnię podwórek, parku, nabrzeża rzeki). W przyszłej perspektywie finansowej należy także dążyć do jak najdalej idącej prostoty w wyznaczaniu wskaźników oraz minimalizować ryzyko błędnej interpretacji definicji wskaźników dzięki jasnym instrukcjom i szeroko zakrojonym działaniom informacyjnym skierowanym do wnioskodawców.

EFEKTYWNOŚĆ WSPARCIA

Ocena efektywności w ramach zarówno Działania 9.1, jak i 10.3 jest co do zasady pozytywna, choć należy pamiętać, że w przypadku projektów współfinansowanych ze środków EFS pełna ocena tego kryterium jest odroczone w czasie. Koszty jednostkowe nie różnią się istotnie ani od założeń z etapu programowania, ani nie odbiegają od kosztów jednostkowych osiąganych w innych regionach na poziomie RPO. Postęp finansowy nie odbiega także istotnie od postępu rzeczowego, choć w przypadku niektórych wskaźników nie zostaną zapewne osiągnięte cele końcowe. Efektywność projektów rewitalizacyjnych jest ściśle powiązana z oceną trafności (im większe dopasowanie do istniejących potrzeb, tym większe wykorzystanie efektów) oraz trwałości (której zapewnienie sprzyja optymalnemu wykorzystaniu poniesionych kosztów). W obecnej sytuacji istnieje ryzyko niższej efektywności ze względu na trwającą pandemię COVID-19 i to w odniesieniu zarówno do Działania 9.1, jak i 10.3. Ocena systemu instytucjonalnego jest – podobnie jak w innych badaniach ewaluacyjnych dotyczących poszczególnych obszarów RPO WSL 2014-2020 – pozytywna i nie identyfikuje się istotnych barier, które powinny zostać zniesione w przyszłej perspektywie.

TRWAŁOŚĆ WSPARCIA

Przeprowadzone badanie wskazuje, że założona w projektach trwałość wsparcia zostanie osiągnięta. Nie zidentyfikowano zagrożenia nieosiągnięcia długoterminowej trwałości. Wśród czynników przyczyniających się do długoterminowego zwiększenia trwałości zidentyfikowano:

- jakość podejmowanych działań aktywizacyjnych i ich dopasowanie do potrzeb odbiorców
- społeczny wymiar działań rewitalizacyjnych związany z samoorganizacją i oddolną aktywnością mieszkańców
- trafność działań podejmowanych po zakończeniu projektu w stosunku do ewoluujących potrzeb
- zapewnienie kontynuacji wsparcia finansowego po zakończeniu projektu

WPŁYW CZYNNIKÓW ZEWNĘTRZNYCH NA REALIZACJĘ CELÓW INTERWENCJI

POZYTYWNE

- zmiana podejścia beneficjentów do działań rewitalizacyjnych (większy nacisk na działania społeczne)
- wzrost zainteresowania i świadomości mieszkańców na temat rewitalizacji
- opracowanie programów rewitalizacyjnych – stworzyły ramy do systematycznego, strategicznego i kompleksowego planowania procesu rewitalizacji w gminach

NEGATYWNE

- uwarunkowania prawne zawarte w Ustawie o rewitalizacji i Wytycznych - obszar rewitalizacji ograniczony przez limit 20% powierzchni gminy oraz 30% jej mieszkańców, wyłączenie możliwości prowadzenia działań na terenach przemysłowych w przypadku, gdy nie przyczyniały się one do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym zidentyfikowanym na obszarze rewitalizacji (zgodnie z Ustawą o rewitalizacji) albo gdy nie były ściśle powiązane z celami interwencji przewidzianymi dla danego obszaru rewitalizacji (zgodnie z Wytycznymi)
- wzrost kosztów materiałów i prac budowlanych, powodujący trudności z rozstrzygnięciem przetargów, opóźnienia w realizacji projektów oraz konieczność zwiększania ich budżetów (Działanie 10.3)
- pojawienie się pandemii SARS-CoV-2, ograniczającej zarówno możliwości realizacji projektów, jak również negatywnie wpływającej na stan finansów JST

WPŁYW CZYNNIKÓW WEWNĘTRZNYCH NA REALIZACJĘ CELÓW INTERWENCJI

POZYTYWNE

- powołanie w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Śląskiego Zespołu ds. rewitalizacji, prowadzącego liczne konsultacje i uzgodnienia z gminami w zakresie przygotowywanych programów rewitalizacji, a jednocześnie mającego wpływ na podnoszenie jakości projektów planowanych do realizacji w ramach programów
- dotacyjna forma wsparcia dla większości projektów rewitalizacyjnych
- szeroki katalog wsparcia działań rewitalizacyjnych dostępny w RPO WSL
- obligatoryjne wynikanie projektu z programu rewitalizacji (EFRR), dzięki któremu projekty odpowiadały na zdiagnozowane problemy i wpisywały się w ustaloną wizję odnowy obszarów rewitalizacji
- możliwość ubiegania się przez beneficjenta o zwiększenie kwoty dofinansowania projektu

NEGATYWNE

- długi czas opracowywania i oceny programów rewitalizacji przez Urząd Marszałkowski, wynikający z licznych niezbędnych poprawek i uzupełnień w przypadku większości z nich

- brak możliwości budowy nowych obiektów w ramach projektów dofinansowywanych w Działaniu 10.3 i w ramach pożyczki rewitalizacyjnej (Działanie 10.4)
- mechanizm obligatoryjnej komplementarności projektów współfinansowanych z EFRR z projektami współfinansowanymi z EFS, rodzący ryzyko niewywiązania się części beneficjentów z zapisów umów o dofinansowanie

PROJEKTY REWITALIZACYJNE NA OBSZARACH POPRZEMYSŁOWYCH

- ➔ W RPO WSL 2014-2020 przewidziano możliwość wsparcia dla robót budowlanych prowadzonych na terenach przemysłowych, o ile przyczyniały się do likwidacji negatywnych zjawisk społecznych i gospodarczych istniejących w obszarze rewitalizacji. W analizowanym okresie 14 beneficjentom udało się zgłosić projekty przewidziane do realizacji na terenach przemysłowych, które przeszły pozytywną weryfikację i uzyskały dofinansowanie. Wszystkie projekty odnosiły się do kwestii społecznych, przy czym nie wszystkie miały przeciwdziałać negatywnym zjawiskom, które obiektywnie można byłoby uznać za najistotniejsze. Niektórym obiektom nadawano funkcje kulturalne, rozrywkowe lub biznesowe.
- ➔ Potrzeby rewitalizacyjne terenów przemysłowych zostały odpowiednio uwzględnione w RPO WSL 2014-2020. Badanie wykazało jednak, iż uzyskanie wsparcia dla dużej liczby terenów przemysłowych było w obecnej perspektywie utrudnione. Dotyczyło to głównie terenów przemysłowych o dużej powierzchni, terenów oddalonych od zamieszkałych obszarów, jak również przeciętych granicami administracyjnymi różnych miast. Powodem tych trudności były limity powierzchni obszaru rewitalizacji określone w Ustawie o rewitalizacji i Wytycznych (może on zajmować maksymalnie 20% powierzchni gminy, tymczasem niektóre tereny przemysłowe są bardzo rozległe), znaczne oddalenie terenów przemysłowych od obszaru rewitalizacji (działania w tych miejscach można prowadzić, o ile przyczynią się do eliminacji negatywnych zjawisk istniejących w obszarze rewitalizacji) oraz uchwalanie programów rewitalizacji przez każdy samorząd osobno, dla terenów leżących w granicach ich władztwa administracyjnego.

OCENA FORMUŁ WYBORU PROJEKTÓW

- Ograniczone było ubieganie się o wsparcie podmiotów innych niż samorządy, będące sygnatariuszami porozumień w sprawie realizacji ZIT/RIT
- Zarówno IP ZIT/RIT, jak i gminy odnoszą się w sposób pozytywny do możliwości wsparcia działań rewitalizacyjnych w ramach instrumentu ZIT/RIT, z uwagi na zapewnione dodatkowe wsparcie wobec gmin realizujących programy rewitalizacji
- Instrument ZIT/RIT nie ma jednak uzasadnienia realizacji jeśli chodzi o obszar rewitalizacji, z uwagi na odmienne założenia przyświecające obydwu instrumentom - idea ZIT/RIT dedykowana jest bowiem realizacji zintegrowanych projektów, których zasięg oddziaływania wykracza poza granice jednej JST, natomiast rewitalizacja z zasady skupia się na problemach występujących na ograniczonym obszarze danej gminy



- Na początku perspektywy pojawiły się trudności z wydatkowaniem środków w ramach OSI związane z późnym przyjęciem PR, obecnie trwający nabór pozakonkursowy w ramach Poddziałania 10.3.4 nie wskazuje na ryzyko niewykorzystania alokacji
- Rozwiązaniem wartym kontynuacji jest wsparcie skierowane na rewitalizację miast województwa śląskiego tracących funkcje społeczno-gospodarcze, zidentyfikowanych w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030; miasta te wymagają wsparcia przede wszystkim z uwagi na niższe wskaźniki społeczne, gospodarcze i środowiskowe w porównaniu do innych miast; wiele z nich cechuje się degradacją nieodłącznie związaną z upadkiem przemysłu oraz górnictwa, co stanowi o licznych potrzebach rewitalizacyjnych
- Wsparcie działań wynikających z Lokalnych Strategii Rozwoju obejmujących obszary wiejskie i rybackie nie cieszyło się znaczną popularnością, jednak miało ono charakter uzupełniający wobec wsparcia zaproponowanego w PROW 2014-2020
- Wiele zadań podejmowanych w zgodzie z LSR w ramach Poddziałania 10.3.5 nie stanowiło typowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, co wiązało się z inną specyfiką działań podejmowanych w zakresie LSR
- Beneficjenci biorący udział w badaniu CAWI/CATI ocenili formułę LSR pozytywnie, doceniając przede wszystkim możliwość realizacji działań odpowiadających potrzebom diagnozowanym na obszarach wiejskich, m. in. dzięki włączeniu społeczności lokalnych w planowane zmiany
- W ramach konkursowego trybu wyboru projektów zastosowane kryteria wyboru projektów nie powodowały dużych barier w ubieganiu się o wsparcie, a spełnienie wielu z nich ściśle wiązało się zapisami zawartymi w programach rewitalizacji obowiązujących w gminach
- Konkursowy tryb wyboru projektów pozwolił zapewnić większą skuteczność wykorzystania środków, wyższą jakość projektów oraz dofinansować te, które mają największe znaczenie dla odpowiedzi na problemy zdiagnozowane na obszarach rewitalizacji; rekomenduje się stosowanie trybu konkursowego w przyszłej perspektywie finansowej w odniesieniu do projektów rewitalizacyjnych
- Procedura pozakonkursowa zastosowana w ramach Poddziałania 10.3.4 nie pozwoliła na zapewnienie sprawności wdrażania, co spowodowane było opóźnieniami po stronie beneficjenta oraz ograniczonymi możliwościami absorpcyjnymi w krótkim okresie czasu
- W ramach RPO WSL zastosowano równoległą ofertę dotacyjną oraz pożyczkową, skierowaną na takich samych zasadach do tych samych grup odbiorców, przez co pożyczka rewitalizacyjna nie cieszyła się znacznym zainteresowaniem
- Dużym ograniczeniem dla pożyczkobiorców okazały się warunki wsparcia, związane przede wszystkim z brakiem możliwości budowy nowych obiektów czy też remontów mieszkań w budynkach wielorodzinnych
- Pożyczka pomogła uaktywnić podmioty prywatne, w bardzo ograniczonym stopniu zaangażowane w działania rewitalizacyjne w gminach



REALIZACJA ZASAD HORYZONTALNYCH

Wśród zasad horyzontalnych, na które projekty rewitalizacyjne mają najczęściej pozytywny wpływ wymienić należy przede wszystkim zasadę równości szans i niedyskryminacji. Spowodowane jest to przede wszystkim faktem, że w projektach współfinansowanych z EFS każdy projekt musi mieć pozytywny wpływ na tą zasadę i jest to weryfikowane na etapie

oceny wniosków o dofinansowanie. W kontekście projektów rewitalizacyjnych jest to zasada, która pozytywnie wpływa na ułatwianie funkcjonowania społecznego osobom zagrożonym wykluczeniem, w tym osobom z niepełnosprawnościami. Warto zasugerować, by na poziomie wdrażania RPO WSL w przyszłej perspektywie na realizację tej zasady położony został równie silny nacisk, gdyż potrzeby osób z ograniczoną mobilnością (w tym seniorów) będą coraz większe. Postulat ten nie ogranicza się jedynie do znoszenia barier architektonicznych, lecz także ułatwiania dostępności do usług społecznych.

OCENA KOMPLEMENTARNOŚCI PROJEKTÓW REWITALIZACYJNYCH

- Projekty ubiegające się o dofinansowanie w ramach Działania 10.3 musiały wykazywać komplementarność z działaniami współfinansowanymi z EFS (do 2018 r.) lub zgodnymi z celami EFS, co weryfikowano podczas oceny wniosków, a następnie w trakcie realizacji projektu i/lub w okresie jego trwałości
- Obligatoryjność powiązań obowiązująca przed rokiem 2018 prowadzi do ryzyka niewypełnienia zobowiązań części beneficjentów projektów infrastrukturalnych, którym nie udało się pozyskać w obecnej perspektywie unijnej dofinansowania na realizację projektu społecznego, planowanego najczęściej do realizacji w ramach infrastruktury zrealizowanej w projekcie współfinansowanym z EFRR
- Komplementarność inwestycji w ramach PI 9b z działaniami zgodnymi z celami EFS została dopuszczona w roku 2018, co usprawniło tworzenie skutecznych powiązań między projektami o charakterze inwestycyjnym oraz społecznym
- Zastosowany mechanizm pozwolił na zwiększenie świadomości wnioskodawców i beneficjentów na temat znaczenia kompleksowego podejścia do procesów rewitalizacji
- Poziom komplementarności pomiędzy projektami jest wysoki, a powiązania zachowują spójny charakter; zauważalne jest rzetelne podejście wnioskodawców do działań społecznych

OCENA ZASTOSOWANIA WSPÓLNEJ PULI ŚRODKÓW NA PROJEKTY REWITALIZACYJNE DLA GMIN MIEJSKICH I WIEJSKICH

- ➔ Brak rozróżnienia zakresu wsparcia i przyjęcie wspólnej puli środków dla gmin miejskich i wiejskich w ramach RPO WSL 2014-2020 jest w dużej mierze wynikiem ogólnokrajowych systemowych założeń przyjętych dla rewitalizacji na lata 2014-2020
- ➔ Obszary wiejskie zostały w dużym stopniu uwzględnione w ramach Poddziałania 9.1.4 i Poddziałania 10.3.5, dotyczących działań wynikających z Lokalnych Strategii Rozwoju obejmujących obszary wiejskie i rybackie, choć działania tego typu mają inną specyfikę niż te związane z rewitalizacją
- ➔ Większość projektów uczestniczących w konkursach stanowiły projekty dedykowane obszarom miejskim, choć obszary wiejskie ubiegające się o środki zazwyczaj osiągały pozytywne wyniki oceny w ramach naborów



- ➔ Obszary rewitalizacji w gminach wiejskich charakteryzują się inną specyfiką – dostrzec można większe rozproszenie i punktowość działań oraz brak typowej koncentracji wsparcia
- ➔ Niższy potencjał administracyjny gmin wiejskich powodował przymus ponoszenia nadmiernych kosztów związanych z przygotowaniem programów rewitalizacji, często wyłącznie w celu pozyskania środków w ramach RPO WSL
- ➔ Obszary wiejskie wymagają zastosowania odrębnych mechanizmów dedykowanych występującym tam specyficznym problemom, umożliwiającym pozyskanie wsparcia na rzecz odnowy tychże obszarów (np. w ramach RLKS), bez konieczności opracowywania programu rewitalizacji

OCENA MOŻLIWOŚCI OSIĄGNIĘCIA ZAŁOŻONYCH W PROGRAMIE CELÓW PRZYPISANYCH DO WSPARCIA OBSZARU REWITALIZACJI

- Analiza możliwości osiągnięcia wartości docelowych wskaźników programowych przeprowadzona na podstawie zsumowania deklarowanych wartości wskaźników w podpisanych umowach i projektach wybranych do dofinansowania oraz wartości wskaźników możliwych do osiągnięcia w ramach projektów wyłonionych w nierozstrzygniętych naborach przy danym koszcie jednostkowym wykazała, że wszystkie cele wyznaczone na 2023 r. zostaną osiągnięte. Największe prognozowane przekroczenie wartości docelowej dotyczy wskaźnika *Liczba środowisk objętych programami aktywności lokalnej* – 198%, realizowanego w ramach PI 9i cel 2.
- Jeśli chodzi o wartości docelowe wskaźników wyznaczone dla poszczególnych ZIT/RIT, większość wskaźników osiągnie wyznaczone cele lub ich bezpieczny poziom 85%. Najmniejsze prawdopodobieństwo osiągnięcia wyznaczonej wartości docelowej zidentyfikowano w przypadku wskaźnika *Liczba środowisk objętych programami aktywności lokalnej* – we wszystkich subregionach poziom realizacji wskaźnika najprawdopodobniej nie zostanie osiągnięty. Sytuacja ta wynika z jednej strony z opóźnień w przeprowadzeniu konkursów w ramach EFS, spowodowanych późnym przyjęciem Ustawy o rewitalizacji oraz Wytycznych, a także nierównomierną częstotliwością naborów. Niskie osiągnięte wartości wskaźnika wynikają też z restrykcyjnej definicji przyjętej w ramach pierwszych naborów, według której realizacja jednego programu aktywności lokalnej oznaczała objęcie wsparciem jednego środowiska. Braki w realizacji tego wskaźnika będą uzupełnione na poziomie całego PI 9i cel 2 dzięki projektom realizowanym w ramach Poddziałania 9.1.5 (w naborze dla tego Poddziałania uszczegółowiono definicję wskaźnika - jako jedno środowisko można było policzyć każdą inicjatywę objętą działaniami projektowymi).
- Spodziewane nieosiągnięcie wartości docelowej może wystąpić także w przypadku wskaźnika *Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie* w Subregionie Centralnym, co wynika głównie z trudności z pozyskaniem uczestników projektów.

REALIZACJA WSPARCIA DEDYKOWANEGO REWITALIZACJI POZA PI 9I CEL 2 I PI 9B

Wśród założeń RPO WSL 2014-2020 znalazło się specjalne wspieranie projektów rewitalizacyjnych, mające na celu stymulowanie wdrażania zintegrowanych, kompleksowych i zorientowanych terytorialnie przedsięwzięć. Oprócz PI 9b i 9i cel 2, na dodatkowe wsparcie w postaci premiujących kryteriów w ramach oceny projektów, dodatkowych środków z budżetu państwa w ramach projektów współfinansowanych z EFRR (10% dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na wkład własny) oraz dedykowanych konkursów mogą liczyć także projekty z innych PI, wynikające z programów rewitalizacji pozytywnie zaopiniowanych przez IZ RPO WSL i znajdujących się w Wykazie programów rewitalizacji województwa śląskiego.

Jak wynika z przeprowadzonego badania, wnioskodawcy wykazali znaczne zainteresowanie możliwością ubiegania się o wsparcie na tego rodzaju przedsięwzięcia. Poza PI 9b oraz PI 9i cel 2 w RPO WSL wdrażanych jest 400 projektów rewitalizacyjnych, co stanowi 7% wszystkich projektów dofinansowanych w Programie. Projekty te dotyczą przede wszystkim:

- poprawy efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii
- rozwoju mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego oraz infrastruktury usług społecznych
- przeciwdziałania bezrobociu
- poprawy dostępu do dobrej jakości edukacji

OCENA ZASTOSOWANYCH ROZWIĄZAŃ DLA PROJEKTÓW REWITALIZACYJNYCH REALIZOWANYCH POZA PI 9I CEL 2 I PI 9B

Mechanizmy wspierające aplikowanie i realizację projektów rewitalizacyjnych stosowane w ramach RPO WSL są oceniane pozytywnie. Szczególne znaczenie ma kryterium oceny wniosków o dofinansowanie pozwalające na przyznanie dodatkowych punktów za zgodność z zatwierdzonym LPR/GPR oraz możliwość uzyskania 10% dofinansowania całkowitego wydatków kwalifikowalnych na wkład własny z budżetu państwa. W przypadku pojawienia się możliwości otrzymania przez województwa środków z budżetu państwa w perspektywie 2021-2027 na projekty rewitalizacyjne, rekomenduje się utrzymanie tych rozwiązań, co będzie istotne w szczególności wobec spodziewanego kryzysu finansowego w wielu samorządach.



AKTUALNOŚĆ CELÓW I FORM INTERWENCJI

- W świetle zarówno przeprowadzonego badania, jak i uchwalonej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego 2030 ocenia się, że cele stawiane przed procesem rewitalizacji w regionie pozostają aktualne. Strategia w swoim Celu operacyjnym 3. brzmiącym „Atrakcyjne warunki zamieszkania, kompleksowa rewitalizacja, zapobieganie i dostosowanie do zmian klimatu” wskazuje, że wśród pożądanых działań jest zarówno rekułtywacja obszarów zdegradowanych (w tym przemysłowych), jak i poprawa jakości i atrakcyjności przestrzeni publicznych.

Rewitalizacja w perspektywie 2021-2027 powinna jednak w większym stopniu skupiać się na osobach zagrożonych pogorszeniem sytuacji materialnej (w związku z kryzysem wywołanym COVID-19 oraz transformacją energetyczną) oraz seniorami i ich potrzebami (w związku z trendami demograficznymi).

- W aspekcie gospodarczym należy elastycznie reagować na potencjalne zmiany (znów związane z upadkiem wielu firm w wyniku pandemii oraz wobec zamykania kopalń). Możliwe, że konieczna będzie możliwość szerszego wsparcia dla obszarów turystycznych, w tym firm działających na ich terenie.
- W sferze infrastrukturalnej rewitalizacja powinna uwzględniać postulat ograniczania niskiej emisji i poprawę stanu środowiska naturalnego (m.in. walka ze smogiem) i być jednym z elementów tworzenia tzw. smart cities.
- Poza wsparciem w ramach RPO ważne jest, by samorządy prowadziły działania mające na celu integrowanie społeczności lokalnych w duchu partycypacji obywatelskiej i budowania świadomości, że o charakterze miast decydują sami mieszkańcy, którzy są istotniejsi niż infrastruktura.

OBSZARY WYMAGAJĄCE WSPARCIA W PERSPEKTYWIE 2021+

Przeprowadzone badanie wskazuje, że w perspektywie 2021+ zasadna jest kontynuacja wsparcia dotychczasowych działań, ich obszaru i zakresu. Wynikające z zapisów ustawowych i programowych ramy wsparcia rewitalizacji pozwoliły dotychczas na realizację szerokiego wachlarza przedsięwzięć, a ewolucja potrzeb Śląska w zakresie rewitalizacji i odpowiedź na zmieniające się uwarunkowania społeczno-gospodarcze nie wymagają zasadniczych zmian w sposobie ukierunkowania wsparcia.

W kolejnym okresie programowania należy zwrócić uwagę na zróżnicowanie potrzeb jednostek wiejskich i miejskich, do których zasadne wydaje się skierowanie odrębnych instrumentów wsparcia. Pożądane wydaje się także wspieranie wielofunkcyjności tworzonych w ramach działań rewitalizacyjnych ośrodków i infrastruktury, ich dostępności dla różnych grup wiekowych oraz wspieranie działań na rzecz integracji międzypokoleniowej społeczności lokalnych. Realizacja tego rodzaju kompleksowych projektów powinna być możliwa w ramach celu „Europa bliżej obywateli” polityki spójności. Ponadto, szansą dla procesów rewitalizacji na Śląsku w perspektywie 2021+ będzie Fundusz Sprawiedliwej Transformacji.

POTRZEBY ZWIĄZANE Z DORADZTWEK, DZIAŁANAMI EDUKACYJNYMI I SZKOLENIOWYMI W KWESTII TWORZENIA I WDRAŻANIA PROGRAMÓW REWITALIZACJI W PERSPEKTYWIE 2021+

Potrzeby szkoleniowe i związane z doradztwem w zakresie rewitalizacji istnieją i znaczna część respondentów potrafi je skonkretyzować. Zdaniem uczestników badania, szkolenia i doradztwo przeprowadzane do tej pory były pomocne i świadczone w sposób rzetelny. Wciąż jednak istnieją tematy, które zostały dotychczas pominięte lub okazały się niezbędne do pogłębienia w ostatnim czasie. Co istotne, zaproponowane przez respondentów badań jakościowych i ilościowych obszary tematyczne są w dużej części spójne. Najczęściej

wskazywane potrzeby dotyczą prawnych i organizacyjnych kwestii tworzenia i wdrażania programów rewitalizacji, aplikowania o wsparcie zewnętrzne dla projektów i ich rozliczania, wdrażania społecznego aspektu rewitalizacji oraz zagadnień związanych z prawem zamówień publicznych.



Zaleca się przeprowadzenie szkoleń online (bądź jeśli pozwoli na to sytuacja pandemiczna, także w wersji stacjonarnej) dedykowanych JST z województwa śląskiego, w ramach których poruszone zostałyby teoretyczne i praktyczne kwestie związane z aplikowaniem o środki na rewitalizację w ramach RPO WSL oraz innych źródeł zewnętrznych, przekształcaniem LPR na GPR, a także wdrażaniem i monitoringiem projektów rewitalizacyjnych. Szkolenia te mogłyby zostać przeprowadzone przez/przy udziale Zespołu ds. rewitalizacji, funkcjonującego w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Śląskiego, z uwagi na jego doświadczenie w tym obszarze nabyte w trakcie obecnej perspektywy finansowej.

REKOMENDACJE DLA PERSPEKTYWY FINANSOWEJ 2021-2027



- ☀ Utrzymanie dodatkowego wsparcia z budżetu państwa dla projektów rewitalizacyjnych wdrażanych w ramach EFRR.
- ☀ Odejście od wdrażania projektów rewitalizacyjnych w ramach instrumentu ZIT/RIT.
- ☀ Utrzymanie powiązania rewitalizacyjnych projektów infrastrukturalnych z projektami społecznymi.
- ☀ Dywersyfikacja zasad wsparcia w ramach IF i dotacji poprzez zróżnicowanie grupy docelowej - podział na dotacje skierowane do jednostek samorządu terytorialnego oraz instrumenty finansowe (pożyczki, poręczenia) dla przedsiębiorstw.
- ☀ Rozróżnienie wsparcia dla obszarów miejskich i wiejskich poprzez wprowadzenie możliwości pozyskania środków na rewitalizację miast oraz odnowę obszarów wiejskich (niewymagającą opracowania programów rewitalizacji).
- ☀ Stosowanie trybu konkursowego w odniesieniu do projektów rewitalizacyjnych. Jedynym potencjalnym tematem projektu pozakonkursowego, który warto rozważyć jest działanie o charakterze ponadgminnym skierowane do osób odchodzących z górnictwa w związku z transformacją energetyczną.
- ☀ Zmiana sposobu pomiaru wskaźnika *Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją* - umożliwienie rozliczania powierzchni każdego piętra budynku, na którym prowadzone są działania projektowe, co w pewnym stopniu zapobiegnie niedoszacowaniu wskaźnika, bądź też ujednoczenie zapisu dla wszystkich projektów w postaci rozliczania powierzchni całej działki, na której prowadzone są prace projektowe lub całego obszaru rewitalizacji.
- ☀ Przeprowadzenie serii szkoleń dedykowanych JST z województwa śląskiego, dotyczących tworzenia i realizacji programów rewitalizacji w perspektywie finansowej 2021-2027. Jednocześnie, należy zapewnić możliwość pozyskania informacji w formie konsultacji i działań informacyjno-promocyjnych na temat aplikowania o środki także innym niż JST potencjalnym wnioskodawcom.